

HAVRAŇ - SABĚNICE

Sabnitz 1281-2006

(Kapitoly z historie obcí)

Úvod

Není na Mostecku mnoho obcí, které se mohou pochlubit tím, že doba jejich vzniku, podložená písemnými prameny, sahá před rok 1300. Můžeme k nim však počítat obec Havraň a její osadu Saběnice, které v roce 2006 oslaví shodně 725 let od data, kdy se tato sídla poprvé objevují v archívních dokumentech.

První písemné zmínky o obcích většinou neobsahují údaje o jejich vzniku, jsou tudíž pouze připomenutím, že v té době ta která ves, nebo též středověká osada, jež jí předcházela, už existovala. Od tohoto faktu lze nepřímou odvodit, že většina obcí musela být ve skutečnosti staršího založení, než dokládají často torzovitě dochované historické prameny. Nejinak tomu mohlo být i u počátků Havraně a Saběnic.

Obě vsi se nacházejí v úrodné, avšak poměrně suché jižní části Mostecká, kterou odvodňuje říčka Srpina, protékající severně od Havraně ve směru od Malého Března k Nemilkovu a Lišnici. Jak Saběnice, tak Havraň se prostírají v mírně zvlněné krajině, na okraji vyvýšené plošiny zvedající se směrem k Velemyšlevsi.

Příhodné klima a vhodné půdní podmínky přispěly k osídlení katastru těchto obcí již v předhistorickém období, konkrétně v mladší a pozdní době kamenné (5500–4200 př. n. l., resp. 2000 př. n. l.), a dále ve starší, mladší i pozdní době bronzové (2000–1500 př. n. l., resp. 1250–750 př. n. l.). Z okolí Havraně pocházejí též doklady o přítomnosti Keltů z mladší doby železné (400–50 př. n. l.) a rovněž poměrně vzácné pozůstatky osídlení z tzv. doby římské (cca 50 př. n. l. – 375 n. l.).

V historické době se zpočátku obě vsi zřejmě vyvíjely samostatně, i když existují náznaky, přihlídneme-li však k torzovitosti písemných pramenů, že jednotliví vlastníci, ať už Havraně nebo Saběnic, mohli majetkově zasahovat do osudů druhé obce. Hospodářské zájmy královského města Mostu, jež se koncentrovaly do několika oblastí a mimo jiné i do teritoria jižně od města, pak vedly do konce 16. století k postupnému ovládnutí Havraně a také převážné části Saběnic. Obě vsi byly začleněny do rozsáhlého dominia s centrem v Kopistech.

Je samozřejmé, že rozvoj obou vesnic ve středověku a raném novověku byl omezován zájmy jejich majitelů a možnostmi, které obecně poskytoval společenský systém. Až poté, co byly v důsledku změn, které přinesl rok 1848, uvolněny feudální vazby a reformována státní správa, mohl nastat i větší rozmach Havraně a Saběnic. Postupně se zvyšoval počet obyvatel a zčásti se měnilo i jeho sociální složení v závislosti na možnostech nového pracovního uplatnění. Dominantním ve způsobu obživy místních usedlíků však zůstalo zemědělství. Do roku 1905 náležely Saběnice administrativně k Havrani, poté došlo k jejich oddělení. Havraň i Saběnice existovaly pak jako dvě samostatné obce až do správní reformy v roce 1960, kdy se opět staly Saběnice osadou obce Havraň, přičemž v roce 1964 k nim přibyla ještě další osada – Moravěves.

Bohatá historie by měla inspirovat současné obyvatele obou obcí. V tom nejlepším slova smyslu by měli navázat na dědictví svých předchůdců, rozvíjet jimi započaté tradice a zvelebovat svá sídla tak, aby jejich potomci s hrdostí mohli oslavit dalších 725 let historie dvou nevelkých obcí Mostecká...

Havraň a její historie

Ve vzdálenosti zhruba osm kilometrů jihozápadně od Mostu, na okraji vyvýšené plošiny zvedající se směrem k Velemyšlevsi, se rozkládá při silnici na Žatec obec Havraň. Její poloha se přizpůsobila poměrně členitému terénu. Ten se zdvíhá od níže umístěného severního okraje Havraně až po jižní zakončení vsi, nacházející se na návrší v nadmořské výšce okolo 310 m. n. m.

Severovýchodně od obce se nalézají Nemilkov, východně pak ves Koporeč. Nedaleko od Havraně v západním směru se rozkládají Saběnice, poněkud dále na jihovýchod leží Moravěves. Obě vsi jsou osadami, které v současnosti administrativně náležejí k Havrani.

Název obce vznikl nejspíše z osobního jména Havran a původně se snad vázal k označení „Havranův dvůr“, který mohl být reálně jádrem pozdější vesnice. Lze jej tedy přiřadit k tzv. názvům vlastnickým, utvořeným od jména zakladatele či vlastníka dvoru či vesnice. K nim patří mimo jiné např. též označení pro nedalekou Koporeč, Velemyšleves nebo Moravěves. Již od 13. století se pojmenování vsi vyskytovalo v různých tvarech: Hawran, Habran, Habern, Haurany, Hawrancz, Havraněves atd., německy pak Hawran.

Pravěké osídlení Havraně

Vzhledem k příhodným půdním podmínkám a klimatu, bylo širší okolí obce osídleno v různých obdobích pravěku, počínaje mladší dobou kamennou (5500–4200 př. n. l.). Z tohoto období, nazývaného též neolit, kdy se na našem území objevují první zemědělci a výrobci keramiky, pochází z blíže neurčené polohy u Havraně tzv. kopytovitý klín a další kamenná industrie. Své stopy zde zanechal i lid se šňůrovou keramikou (2700–2300 př. n. l.) z pozdní doby kamenné – eneolitu, kterému náležel ojedinělý kamenný sekeromlat.

*Kamenný sekeromlat.
Pozdní doba kamenná, kultura se šňůrovou
keramikou (2700–2300 př. n. l.).
Ze sbírek Oblastního muzea v Mostě.*

*Keramická mísa.
Mladší doba bronzová, kultura knovízská
(1250–900 př. n. l.).
Ze sbírek Oblastního muzea v Mostě.*

Katastr Havraně byl osídlen také v době bronzové. V její starší periodě se zde objevili nositelé únětické kultury (2000–1500 př. n. l.), kterým patřilo pohřebiště odkryté již v roce 1900 v prostoru cihelny nedaleko nádraží. Bližší nálezové okolnosti ani hrobové artefakty se však do současnosti nedochovaly. Z neznámé polohy v okolí Havraně ale pochází únětický keramický hrnek a bronzová jehlice se svinutou hlavicí.

V mladší a pozdní době bronzové byla Havraň a její bližší okolí osídleno hustěji než v minulosti, a to příslušníky kultury knovízské a štítarské (1250–750 př. n. l.). Z různých lokalit jsou známy četnější nálezy keramiky – ať už střepového materiálu, nádob či dvou unikátních hliněných plastik labutí. Vedle nich se zde objevují i zvířecí a lidské kosti.

Z pozdějších období pravěku nelze však opomenout ani nálezy, dokládající osídlení katastru Havraně v mladší době železné (kultura laténská, 400–50 př. n. l.) a v době římské (cca 50 př. n. l. – 375 n. l.).

Písemné prameny vypovídají

Havraň se poprvé objevuje v písemných pramenech v listině z roku 1281, v níž je jako svědek zmíněn Chval z Havraně. V roce 1337 se soudil Ješek z Havraně se Štěpánem z Hrušovan a Moravěvsi o patronátní právo nad farním kostelem v Havrani. Spor se dostal až k papeži Benediktu XII. a je zároveň prvním připomenutím existence zdejšího kostela.

Ostatně rozepře při obsazování místa faráře v Havrani se nesly celým 14. stoletím a souvisely zřejmě mimo jiné i s podílem feudálů na kostelních důchodech, jež byly přímo úměrné závislosti toho kterého faráře na osobě „patrona“. Nároky na patronátní právo vznášeli zejména příslušníci vladyků z Moravěvsi a Saběnic, jakož i pánů z Koldic.

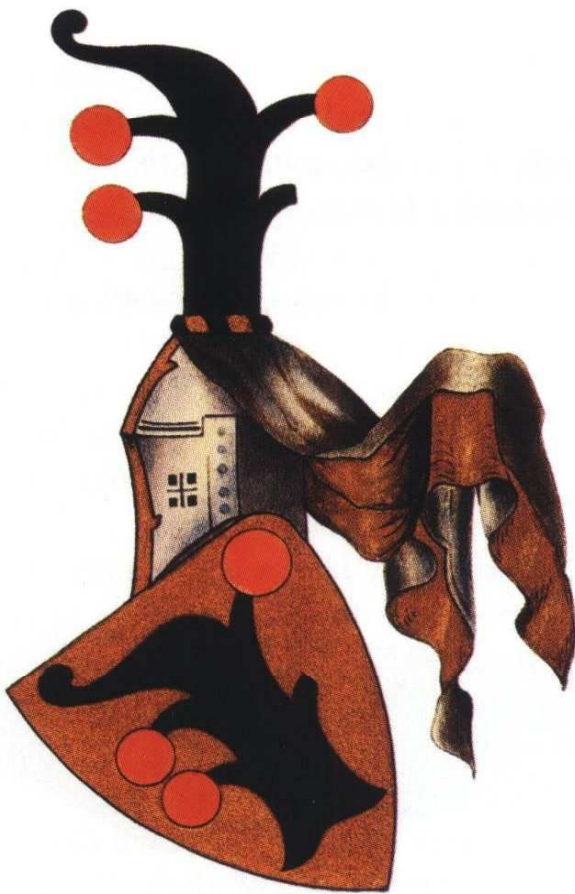
Tak v roce 1371 vydal souhlas s obsazením místa faráře Kuneš z Moravěvsi, v roce 1380 to byli společně Těma z Koldic a Beneš ze Saběnic. V letech 1396–1399 se pak táhl v téže věci spor mezi Litoldem z Moravěvsi a Blažimi na jedné straně a Václavem z Koldic a Benešem ze Saběnic na straně druhé. V roce 1416 byl patronem havraňského kostela dokonce nejvyšší zemský komoří Albrecht z Koldic, který vlastnil od roku 1407 i Bílinu.

Jaký byl vlastnický vztah zmiňovaných patronů kostela v Havrani k samotné vsi, přesně nevíme. Nejasný zůstává i jejich konkrétní podíl na držení obce vedle jiných subjektů. Mezi ně mohl patřit kolem poloviny 14. století jednak osecký klášter (v roce 1346 měl údajně získat Havraň odkoupením od Trosta Winklera či jako dědictví po Litoldu mladším z Moravěvsi), jednak případní potomci původních vlastníků vsi z přelomu 13.–14. století.

K nim snad lze zařadit Jindřicha z Havraně, který zemřel v roce 1381 a zůstavil zároveň také nějaký majetek v Saběnicích. Proti odúmrtnímu řízení tehdy hájil Machek z Havraně 40 kop věna za Kačku z Havraně. Jistá Káča z Havraně popustila pak roku 1447 Matějovi v Havrani poplužní dvůr s příslušenstvím. Není vyloučeno, že již před polovinou 15. století byl položen základ k existenci pozdějšího svobodného dvora v Havrani.

Znak pánů z Koldic.
Reprofoto ze sbírek
Oblastního muzea v Mostě.

Znak pánů z Fictumu.
Reprofoto ze sbírek
Oblastního muzea v Mostě.

Dominantním vlastníkem vsi v 15. století byli nicméně Koldicové, původem ze saské Míšeň. Poslední svého rodu, Těma z Koldic, žil nehospodárným způsobem a musel tudíž postupně svůj rozsáhlý majetek zastavovat a odprodávat.

Tak prodal též ves Havraň v roce 1492 za 1100 kop českých grošů Jiřímu a Václavovi z Fictumu.

V roce 1496 odkázal Jiří Opl z Fictumu svou ves Havraň a platy z ní ke kostelnímu záduší a dobročinným účelům v Mostě, což povolil téhož roku král Vladislav Jagellonský. Svrchovaná moc nad vsí včetně patronátního práva k havraňskému kostelu měla po smrti Jiřího Opla z Fictumu přejít na purkmistra a radu města Mostu. Městským majetkem se stala Havraň hned v roce 1497, avšak z manství ji propustil až Rudolf II. v roce 1595. Navíc v roce 1550 zde byl zmiňován svobodný poplužní dvůr jistého Jiříka Bučka.

Při sporech o majetek mezi mosteckými katolíky a protestanty byla Havraň přiřčena v roce 1615 katolické straně a pod její správou zůstala v letech 1615 až 1628. Podle urbáře děkanského kostela v Mostě platila od roku 1617 obec této vrchnosti ročně celkem více jak 86 kop míšeňských grošů, a to vždy polovinu částky na svátek sv. Jiří a druhý díl na sv. Havla. Z šestadvaceti poddaných podrobených dani zaplatil největší sumu – více jak 10 kop míšeňských grošů – sedlák Paul Zimmermann.

V roce 1628 byla ves Havraň převedena zpět radě města Mostu a stala se znovu městským majetkem, začleněným do statku Kopisty. Jeho součástí zůstala do roku 1848. Při soupisu poddaných podle víry bylo v roce 1651 v Havrani zaznamenáno celkem 36 osob. Všichni se hlásili ke katolické víře.

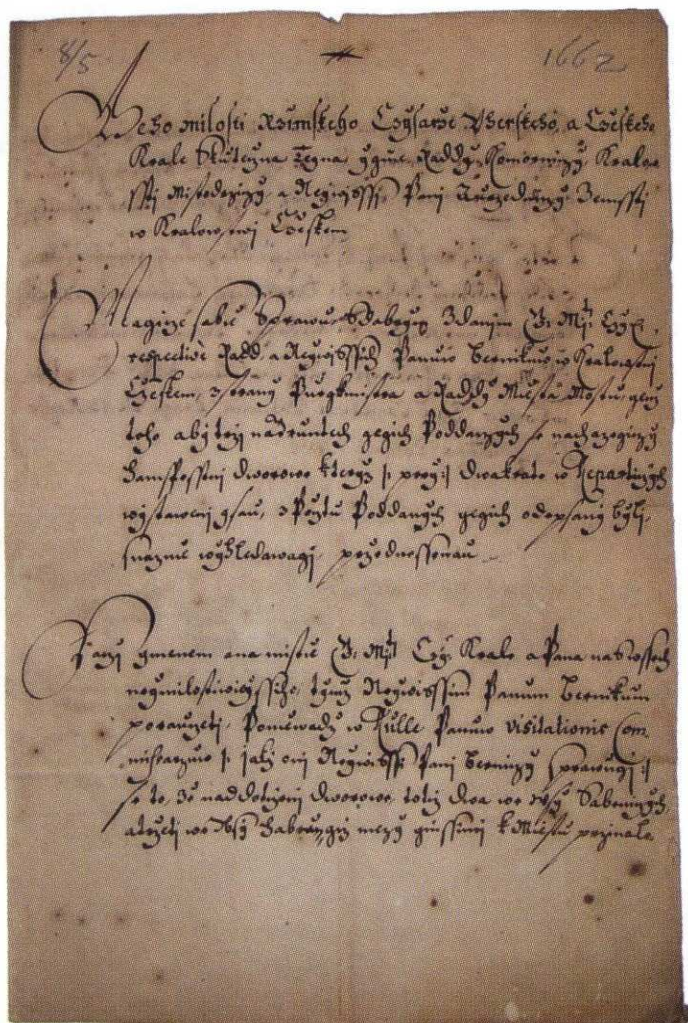
Po třicetileté válce ...

Podle berní ruly, prvního uceleného registru poddanské půdy, který byl dokončen v letech 1654–1655, hospodařilo v Havrani 16 sedláků a 8 chalupníků, z nichž 1 byl zároveň kovářem a další provozoval šenk. Další selský statek, náležející Kristiánu Šaglichovi, byl zařazen mezi svobodné dvory s poznámkou „má na to handfešt“. O dvůr se počátkem 60. let 17. století vedl spor: v roce 1661 byl nejprve z kategorie svobodných vyškrtnut a přiřazen k mosteckému statku Kopisty, avšak na zásah královského prokurátora byl v roce 1662 definitivně začleněn mezi svobodné dvory. Po roce 1770, kdy proběhlo v českých zemích první číslování obytných domů, obdržel tento dvůr číslo popisné 28.

Celková výměra polností v Havrani v té době činila 1426 strychů, což bylo asi 410 hektarů. Největší sedlák, Daniel Seman, měl pozemky o rozloze 168 strychů, tj. cca 48 hektarů. Hospodáři vlastnili 50 potahů, přičemž nebylo specifikováno, zda se jednalo o koně či volské spřežení. Bez zajímavosti není ani fakt, že potahem disponovalo celkem 14 ze 17 sedláků, ale pouze jediný chalupník. Všichni dohromady pak vlastnili 46 kusů krav, 54 jalovic, 132 ovce, 155 vepřového dobytka a 39 koz.

Zdá se, že Havraň nebyla příliš postižena třicetiletou válkou, neboť zde zůstala pouze jedna chalupa pustá, což odpovídalo tehdejšímu hodnocení obce: „Tato ves stavení má dobrý, rolí žitný i pšeničný, luk s potřebu, leží v rovinách, dědinami a dobytkem dobře stojí.“

Zatímco soupis poddaných podle víry z roku 1651 nezmiňoval rozsah pozemkového vlastnictví a nejdůležitější v něm tudíž nebylo ani zařazení osob mezi sedláky či chalupníky, berní rula naproti tomu nezohledňovala rodinné příslušníky, nezabývala se otázkami konfese a naopak hodnotila obyvatele vsi podle velikosti obdělávané půdy a počtu kusů dobytka. Některá jména, jako např. Georg Otto (rychtář), Simon Skuttan, Bartl Pohl, Mates Köhler aj. se vyskytují v obou pramenech, jiná, např. Bartl Seman, Jiří Unger, Martin Seifrt apod. vystupují pouze v berní rula a naopak Georg Kuperschmit, Mates Dorant či Martin Sterck jsou zapsáni jen v soupisu z roku 1651.

Vrácení dvorů mezi svobodné (1662).
Z fondů Státního okresního archivu Most.

Havraň v 18. století

Do roku 1718, kdy byla provedena revize přiznání poddanské půdy na mosteckém panství Kopisty, kam náležela většina poddaných z Havraně, nepřibyli v obci další hospodáři. Stále zde bylo evidováno pouze 16 sedláků a 8 chalupníků a jedno obecní hospodářství. Navíc zde však musel existovat určitě i dvůr mimo majetek města Mostu, jenž z pochopitelných důvodů nebyl evidován.

Také v polovině 18. století žilo v obci nadále 24 rolníků. K nim je však nutné přičíst blíže neurčený počet rodinných příslušníků, a kromě nich též učitele, obecního kováře, nádeníka a obecního pastýře. Jak je patrné, za sto let od prvního soupisu poddanské půdy se počet poddaných města Mostu, hospodařících v Havrani, vůbec nezvýšil! Třináct z nich obdělávalo pole o výměře větší než 60 strychů (cca 17,3 ha) a kromě toho i více jak 4 strychy (1,15 ha) chmelnic. Celková výměra poddanské půdy v Havrani činila 1617 strychů (465 ha), pastvin bylo evidováno více jak 23 strychů (cca 6,7 ha). Vedle nich tady byly i louky a kus lesa o výměře 19 strychů (5,5 ha). Na katastru vsi se měl též nacházet rybník. Třináct osob vykonávalo robotu s koňským dvojspřežím, 2 další s koňským jednospřežím a 8 pěších robotovalo ručně.

V roce 1739 náležel poměrně rozsáhlý pozemkový majetek i k havraňské faře. Jeho celková výměra činila více jak 187 strychů (54 ha), počítaje v to zejména polnosti, ale také pastviny a lesík. Na vlastní farní budovu, obrácenou ke kostelu navazoval na opačné straně mírně lichoběžníkový uzavřený dvůr obklopený zevnitř nejspíše hospodářskými staveními a doplněný ohradní zdí. Další zeď vymezovala téměř obdélníkovou zahradu, do níž se vstupovalo malou brankou ze dvora. K farnímu hospodářství též náležela samostatná stodola s dvěma vjezdy, nacházející se vlevo, nedaleko od dvora, a malý domek, stojící uprostřed pastviny s dvěma rybníčky.

Výřez z mapy z 80. let 18. století (I. vojenské mapování, sekce 53, Austrian State Archive/Military Archive, Viena).

Kostel a farní hospodářství (1739).
Z fondů Státního okresního archivu Most.

V epoše hospodářských a společenských změn ...

V roce 1787 stálo v Havrani 38 domů. Do roku 1846 se jejich počet zvýšil na 44. V té době zde bylo napočteno 262 osob. Do roku 1861 se suma obyvatel v Havrani příliš nezměnila (činila 259 osob), zatímco počet obytných domů se rozrostl na 49. Od 2. poloviny 19. století, s uvolněním feudálních vztahů, počet obyvatel Havraně plynule narůstal. Přispěla k tomu mj. i výhodná poloha obce při silnici na Žatec a Most, jakož i možnost využití těžby uhlí, byť omezené (v roce 1861 více jak 15 000 q), k rozšíření zdrojů obživy místních obyvatel.

První zmínky o výskytu uhlí u Havraně jsou ostatně mnohem starší: objevují se totiž už v privilegiu císaře Matyáše na jeho těžbu, které udělil mosteckému měšťanovi Hansi Weidlichovi v roce 1613. Z privilegia vyplývalo i použití uhlí jako paliva při výrobě kamence, k vytápění místností, k pálení vápna a získávání síry. Není vyloučeno, že se tato surovina v minulosti těžila přímo v obci na místě nazývaném „Rachel“.

Ve 2. polovině 19. století se nacházela v okolí Havraně řada malodolů, např. šachta Anna, Ferdinand, Jindřich, Marie-Terezie, Štěpán či Anton. Tyto doly byly většinou ve vlastnictví drobných majitelů, často přímo usedlíků z Havraně (např. důl Anna náležel F. Scheithauerovi, důl Štěpán W. Haasovi) a svou činnost kvůli nízké rentabilitě ukončily většinou ještě před závěrem 19. století. Hnědé uhlí kolem Havraně totiž nebylo natolik kvalitní, aby vlastníci těchto malých šachet mohli konkurovat výkonu hnědouhelných dolů z blízkého okolí Mostu, které se začaly rozvíjet v poslední třetině 19. století.

Základem obživy místních obyvatel tedy nadále zůstávalo zemědělství, jak lze zjistit ze statistických tabulek pro rok 1861: ze čtyř základních druhů obilovin, které pěstovali, převažovala produkce žita a ječmene, na třetím místě byla pšenice a konečně poslední v řadě oves. Vedle obilnin sklízeli i hrách, brambory, píceiny, cukrovku a chmel. Chovali celkem 33 koní, 271 kusů hovězího dobytka, 259 kusů ovcí, 26 koz a 132 vepře.

Úrodná půda umožňovala zvyšovat postupně produkci potravin, které našly uplatnění, zejména ke konci 19. a na počátku 20. století, na trhu rychle se rozvíjejícího

Středověký kutací příkop. Podle J. Agricoly (Dvanáct knih o hornictví a hutnictví, orig. 1556, překlad Berlin 1928, str. 32).

průmyslového Mostecká. K rozmachu obce přispěla i výstavba blízkého cukrovaru firmy Hielle a Dittrich v roce 1882 a připojení Havraně na železnici Vrskmaň – Počerady v roce 1887.

Je samozřejmé, že v Havrani ale nehosподаřili pouze sedláci, nýbrž svou živnost zde provozovala řada drobných podnikatelů. Tak v roce 1890 to byli například 4 hostinští, 3 obchodníci – kramáři, 2 řezníci a 1 pekař, truhlář, kovář, 2 krejčí a 2 obuvníci, zednický mistr a další. V roce 1911 zde působilo kupříkladu 5 obchodníků se smíšeným zbožím, 4 dámské krejčové, 2 zedniční mistři, 2 holiči, 2 kováři, 3 obuvníci, 2 truhláři, tesařský mistr. Kromě nich se v Havrani nacházelo i 5 hostinských živností a kořalna, obchod se střížním a módním zbožím, 3 trafiky a cihelna a další živnosti. Lékařskou praxi zde provozoval MUDr. W. Möhler, který měl zároveň domácí lékárnu, a své služby nabízela v té době i porodní bába M. Nitschlová.

Před I. světovou válkou v Havrani působily tyto spolky: Dobrovolní hasiči, Spolek válečných veteránů, místní skupina Německého školního spolku, místní skupina Svazu Němců v Čechách, cyklistický spolek „Šíp“ (Pfeil) a Okrašlovací spolek.

Nejvíce osob (927) žilo v Havrani v roce 1890. Ještě v roce 1901 dosahoval počet obyvatel 914, z nichž bylo 896 katolíků, 7 evangelíků a 11 se hlásilo k židovskému náboženství. Z celkového počtu obyvatel Havraně bylo 687 Němců a 227 se hlásilo k české národnosti. Počet domů v tomto roce činil 87. Poté se množství obyvatel obce snižovalo, ale až do roku 1930 se udržovalo nad hranicí 800 osob. Jako v jiných vsích, také v Havrani, došlo po roce 1945 k odsunu německého obyvatelstva, což se negativně projevilo na demografické situaci v obci. V roce 1950 byl počet obyvatel 642 (131 domů) a dále klesal. V roce 1970 činil 486 osob. Při sčítání v roce 1991 bylo zjištěno 328 lidí, kteří obývali celkem 100 domů.

*Knoblochova restaurace (kolem roku 1905).
Reprofoto ze sbírek Oblastního muzea v Mostě.*

*Schmiedova restaurace (20. léta 20. století).
Reprofoto ze sbírek Oblastního muzea v Mostě.*

Havraňské školství

Počátky školství v Havrani lze datovat nejméně do 17. století, neboť v archivních pramenech existuje k roku 1673 zmínka o opravě kostela a školy v této vsi. Z toho lze odvodit, že samotná škola zde musela existovat již před tímto datem. Kde se nacházela, případně kolik mohla mít žáků, však není známo.

Škola byla v obci doložena i před polovinou 18. století, protože tehdy byl mezi jejími obyvateli výslovně zmiňován též učitel. Prvním známým kantorem v Havrani byl v letech 1717–1725 Georg Friedrich Sartori, jenž vedle svých učitelských povinností hrál také v místním kostele na varhany. V roce 1743 nejmenovaný kantor sepsal pamětní spis proti zdejšímu faráři a upadl proto zřejmě v nemilost, neboť krátce nato se ocitl na jeho místě jistý Franz Weiss.

Do roku 1844 byla umístěna jednotřídní farní škola v Havrani v čp. 40. Již několik let svými prostory však nevyhovovala zvyšujícímu se počtu žáků, kteří pocházeli jak ze samotné Havraně, tak z nedalekých Saběnic, Moravěvsi, Koporče, Lišnice a Nemilkova. V roce 1797 ji totiž navštěvovalo 79 dětí, z toho 46 chlapců a 33 dívek, ale v roce 1835 už počet žáků v havraňské škole činil 104.

Začátkem 40. let 19. století tedy padlo rozhodnutí postavit pod patronátem města Mostu novou školní budovu. Stavební práce byly zahájeny v květnu 1844 a už 1. prosince téhož roku byla škola, v níž se nacházely dvě učebny, slavnostně otevřena. Stará školní budova se zahradou byla o rok později prodána Antonu Kohlertovi za 648 zlatých.

V roce 1861 navštěvovalo školu v Havrani celkem 183 dětí. Jejich počet se snížil poté, co byla v Lišnici v roce 1878 otevřena nová školní budova, do níž přešli žáci z Lišnice, Koporče a Nemilkova a tím se zmenšil i původní havraňský školní obvod na Havraň, Saběnice a Moravěves. V tomto školním roce navštěvovalo školu v Havrani 98 žáků, na jeho konci to bylo 88 dětí. V následujících letech, vlivem zvýšeného přírůstku obyvatel, zvětšoval se i počet školou povinných dětí, takže ve školním roce 1885–1886 již dosáhl čísla 186.

Od následujícího školního roku byla proto zřízena třetí třída a od školního roku 1895–1896 se Obecná škola v Havrani stala čtyřtřídní.

Vyučování ve čtyřech třídách trvalo (s výjimkou let 1915–1918) až do roku 1921. Tehdy byla totiž v Havrani zřízena jednotřídní česká obecná škola, která našla své působiště v budově školy německé a ta také definitivně přišla o 4. třídu. Německá škola zůstala trojtřídní do roku 1941, poté až do konce II. světové války, vlivem setrvalého úbytku žáků, měla již jen dvě třídy.

Česká obecná škola v Havrani byla pouze jednotřídní, a to až do okupace pohraničí v roce 1938, kdy došlo, jako u většiny českých škol v pohraničí, k jejímu zrušení. Nedočkala se tudíž ani vlastní budovy, kterou měla sdílet s českou měšťanskou a mateřskou školou, a jež se měla začít stavět na jaře roku 1939.

Škola kolem roku 1900.

Reprofoto ze sbírek

Oblastního muzea v Mostě.

Havraň a její duchovní život

Havraň byla farní obcí již ve 14. století. Jak jsme připomněli dříve, zdejší farní kostel sv. Vavřince byl poprvé zmíněn v písemných pramenech v roce 1337, kdy se soudil o patronátní právo nad ním Ješek z Havraně se Štěpánem z Hrušovan a Moravěvsi. Od tohoto faktu lze tedy odvodit, že kostel musel být ještě staršího založení. Jak vyplývá z registrů pražské arcidiecéze, odváděli obyvatelé Havraně v letech 1369, 1384–1385, 1399 a 1405 po 30 groších papežského desátku.

Do farního obvodu havraňského kostela náležely postupem času okolní vsi Moravěves, Saběnice, Lišnice, Nemilkov a Koporeč. V roce 1671 obvod čítal 484 duší, v roce 1700 to bylo 564 duší, v roce 1744 již 700 duší. Krátce po třicetileté válce, v roce 1651, se hlásili obyvatelé Havraně ke katolické víře, zatímco v 16. století se zde projevovaly, tak jako i jinde na Mostecku, silné vlivy utrakvismu a reformace. Je známo, že v 60.–70. letech 16. století působil v Havrani sice katolický farář Lukáš Žatecký, ale svátost podával pod obojí způsobou, což mu v roce 1571 vytýkal samotný pražský arcibiskup.

Gotický sakrální objekt sv. Vavřince původem ze 14. století, zbarokizovaný v 18. století, stojí na návrší při jihovýchodním konci obce, obklopen hřbitovem s ohradní zdí. Jedná se o jednolodní stavbu s pětiboce zakončeným presbytářem se čtvercovou sakristií na severní straně, s předsíní na jižní straně lodi a hranolovou věží, vystupující ze severozápadního nároží. Presbytář je sklenut křížovou klenbou na žebrech hruškovitého profilu. V jeho severní stěně se nachází gotický sanktuář s renesančním rámcem z doby kolem roku 1600. Sakristie je sklenuta jedním polem křížové žebrové klenby. Kostelní loď je plochostropá. Vnější plášť kostela tvoří hladká fasáda, u presbytáře členěná jednoduchými opěráky a prolomená hrotitými okny s kružbami a na jižní straně pak hrotitým gotickým portálem.

V roce 1700 byly vysvěceny tři kostelní zvony, umístěné ve věži. Největší nesl název Vavřinec, prostřední byl Štěpán a nejmenší z nich Maria Elisabeta. U sakristie byl na zdi instalován později malý zvon s reliéfem sv. Vavřince a letopočtem 1727. Kolem roku 1669 byla kostelní věž opatřena hodinami, které museli pravidelně natahovat a i jinak o ně pečovat školní sluhové. Kostel byl pravidelně udržován. Z roku 1653 pochází účet za jeho výmalbu.

K vnitřnímu vybavení kostela v Havrani náležel především hlavní oltář, barokní práce pocházející zhruba z 2. čtvrtiny 18. století, jehož nejvýznamnější část tvořil dřevěný svatostánek (tabernákl) s krucifixem a nad ním se tyčící dřevěná pozlacená plastika sv. Vavřince, která v ruce svírala rošt – atribut, náležející tomuto světcovi. Součástí hlavního oltáře byly sochy i sv. Petra a sv. Pavla, umístěné po jeho obou stranách a též plastiky andělů.

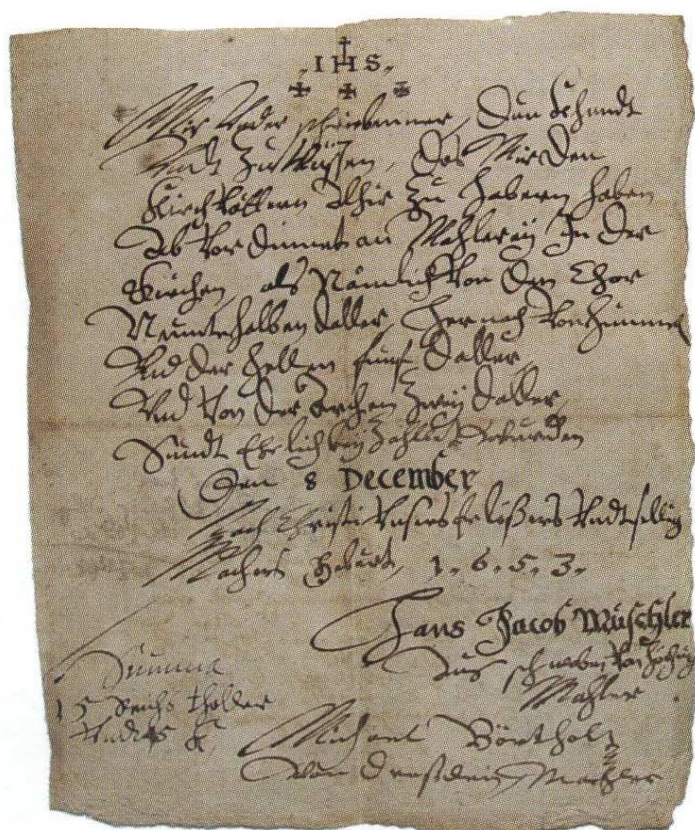

*Kostel sv. Vavřince
ve 20. letech 20. století.
Reprofoto ze sbírek
Oblastního muzea v Mostě*

Dva boční oltáře byly starší a pocházely přibližně z let 1680–1690. Napravo se nalézal oltář věnovaný sv. Anně, nalevo byl umístěn postranní oltář zasvěcený Panně Marii. Nad jeho svatostánkem se nalézal reliéf Madony. Vzhledem k několikerým krádežím, které postihly havraňský kostel v nedaleké minulosti, se zde tyto oltáře, ale i další cenné předměty (např. socha Panny Marie Nanebevzaté z 1. poloviny 18. století či sv. Antonína Poustevníka z roku 1738 a jiné), v současnosti již nenacházejí.

Původní varhany v místním farním kostele byly připomínány poprvé v písemných pramenech v roce 1677, a to ve smlouvě s varhanářem Michaellem Kannheuserem, který se měl postarat o jejich opravu. Z tohoto faktu lze odvodit, že nástroj musel být postaven již před tímto datem. Varhany byly renovovány několikrát, naposledy v roce 1719. Jelikož se však vždy jednalo jen o dílčí úpravy, jejich celkový stav se tím výrazně nezlepšil. Proto byla nakonec v roce 1748 uzavřena smlouva s varhanářským mistrem Wenzlem Starckem z Lokte a jeho syny na výrobu nového nástroje.

Kromě kostela sv. Vavřince lze k nemnohým památkám v obci zařadit i barokní jednopatrovou obdélníkovou budovu fary obklopenou řadou hospodářských stavení, která stojí nedaleko této církevní stavby. Původní farní budova byla už v roce 1713 považována téměř za neobyvatelnou, a proto byl za faráře Antona Klemma, který působil v Havrani v letech 1734–1765, vystavěn tento nový farní komplex.

Účet za výmalbu kostela (1653). Z fondů Státního okresního archivu Most.

Havraň – Saběnice

© PhDr. Jana Sýkorová

© Obecní úřad Havraň, 2006

Foto a reprofoto: Eva Hladká, H. Drahorádová

Výběr a popis fotografií: Jana Sýkorová

V brožuře byly použity reprodukce archiválií z fondů Státního okresního archivu Most a sbírkových předmětů a fotografií z Oblastního muzea v Mostě.

Na obálce použit výřez z mapy I. vojenského mapování, sekce 53.

Originál z Austrian State Archive/Military Archive, Viena.

Grafická úprava a tisk: Tiskárna K&B, s.r.o.

Vydavatel: Obecní úřad Havraň ve spolupráci se Státním okresním archivem Most a Oblastním muzeem v Mostě.

Náklad: 500 ks